

2. การลงมติในการพิจารณาวินิจฉัยหรือให้ความเห็นชอบ เช่น การวินิจฉัยว่าคดีมีมูลตามข้อกล่าวหาหรือไม่ หรือการลงมติในการให้ความเห็นชอบ เช่น การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งตำแหน่งรองเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งเลขาธิการ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ในกรณีเช่นนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องมาประชุมไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งหมด จึงจะถือว่าครบองค์ประชุม ต้องลงคะแนนไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ จึงจะเป็นมติที่ชอบด้วยกฎหมาย จึงกล่าวได้ว่า องค์ประชุมคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการลงมติในการวินิจฉัยหรือการให้ความเห็นชอบ ต้องมีองค์ประชุมอย่างน้อย 6 คน คือ 2 ใน 3 ของ 9 คน และต้องมีคือน้อย 4 เสียง คือ 2 ใน 3 ของ 6 คน

2) ผลการลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการพิจารณา วินิจฉัย มี 2 ประเภท¹¹⁸ คือ

1. คดีไม่มีมูล

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาพยานหลักฐานจากสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้ว เห็นว่า ข้อกล่าวหาไม่มีมูล ก็จะลงมติให้ข้อกล่าวหานั้นตกไปตาม มาตรา 91

2. คดีมีมูล

ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาสำนวนไต่สวนข้อเท็จจริงในข้อกล่าวหาใด เห็นว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นการกระทำความผิดทางวินัยหรือมีมูลความผิดทางอาญา จะต้องดำเนินการแยกออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การดำเนินการทางวินัย

2.1.1 ประเภทเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกดำเนินการทางวินัย

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้ใดกระทำความผิดทางวินัยแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกดำเนินการทางวินัย แบ่งออกเป็น 3 ประเภท¹¹⁹ คือ

2.1.1.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐทั่วไป

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณามีมูลความผิดทางวินัยแล้ว ประธานกรรมการ ป.ป.ช. จะทำหนังสือส่งรายงาน (การไต่สวน) และเอกสารพร้อม

¹¹⁸ มาตรา 91 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹¹⁹ มาตรา 92 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่วินิจฉัยว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดไปให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้น เพื่อพิจารณาโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติ โดยไม่ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยขึ้นอีก ให้ถือว่ารายงานเอกสารและความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนวินัย ตามกฎหมายหรือระเบียบหรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหาแล้วแต่กรณี

2.1.1.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยงานพิเศษ

กรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิดทางวินัยกับผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการ ข้าราชการตุลาการศาลปกครองหรือข้าราชการอัยการ ปรธานกรรมการ ป.ป.ช. ต้องทำหนังสือส่งรายงานและเอกสารพร้อมความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปให้ประธานคณะกรรมการตุลาการ หรือประธานคณะกรรมการศาลปกครอง หรือประธานคณะกรรมการอัยการแล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการตุลาการ หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการอัยการ โดยถือเอารายงานและเอกสารของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวน

2.1.1.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่มีกฎหมายวินัยบังคับ

เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถูกคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิด แต่เนื่องจากไม่มีกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับวินัยกับเจ้าหน้าที่เหล่านั้น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ต้องส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เช่นกัน

2.1.2 การพิจารณาและแจ้งผลการลงโทษให้ คณะกรรมการ ป.ป.ช.ทราบ

เมื่อผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาได้รับรายงานและเอกสารพร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ต้องดำเนินการพิจารณาลงโทษภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. และผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนจะต้องส่งสำเนาคำสั่งลงโทษไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ออกคำสั่งลงโทษ¹²⁰

¹²⁰ มาตรา 93 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

2.1.3 ผลของการไม่ปฏิบัติตามมติคณะกรรมการ ป.ป.ช.

2.1.3.1 ความผิดทางวินัย

เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนของผู้ถูกกล่าวหาได้รับรายงานเอกสารและความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ชี้ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดวินัยแล้ว ไม่ดำเนินการพิจารณาลงโทษผู้ได้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกคณะกรรมการ ป.ป.ช. ลงมติว่า กระทำความผิดทางวินัย ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ถือว่า ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนกระทำความผิดวินัยตามกฎหมายหรือระเบียบ หรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา¹²¹ เว้นแต่กรณีผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นข้าราชการตุลาการหรือข้าราชการตุลาการศาลปกครองหรือข้าราชการอัยการ แม้จะไม่ได้พิจารณาลงโทษผู้ถูกกล่าวหาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ไม่ถือว่าผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัย เพราะมาตรา 93 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ไม่ได้บัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาของข้าราชการตุลาการ ข้าราชการตุลาการ ศาลปกครองและข้าราชการอัยการจะต้องพิจารณาลงโทษ ผู้ถูกกล่าวหาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.

2.1.3.2 เสนอรายงานเพื่อให้นายกรัฐมนตรีสั่งการตามที่เห็นสมควร

เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนได้ดำเนินการพิจารณาลงโทษผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาภายในเวลา 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. และส่งสำเนาคำสั่งลงโทษไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ภายใน 15 วันนับแต่วันที่ออกคำสั่งลงโทษแล้วก็ตาม แต่ถ้าเป็นการลงโทษทางวินัยที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่เหมาะสมตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิด คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องทำรายงานเสนอนายกรัฐมนตรี เพื่อให้สั่งการตามที่เห็นสมควร¹²²

2.1.3.3 สั่งคณะกรรมการบริหารงานบุคคลกลางแก้ไขให้ถูกต้องตามความเหมาะสม

นอกจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะทำรายงานเสนอนายกรัฐมนตรีเพื่อสั่งการตามที่เห็นสมควรแล้ว ในกรณีมีความจำเป็น คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะสั่ง

¹²¹ มาตรา 94 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹²² มาตรา 95 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ให้คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน หรือคณะกรรมการอื่น ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ว่าด้วยการบริหารงานบุคคล สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือคณะกรรมการที่บริหารรัฐวิสาหกิจหรือผู้แต่งตั้งกรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างส่วนราชการหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ แล้วแต่กรณี พิจารณา ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ให้ถูกต้องเหมาะสมต่อไปก็ได้ แต่ถ้าผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการตุลาการ ข้าราชการตุลาการ ศาลปกครอง หรือข้าราชการอัยการ ได้พิจารณาการลงโทษไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องไม่เสนอรายงานไปยังนายกรัฐมนตรี และไม่เสนอไปยังคณะกรรมการบริหารงานบุคคลกลางของข้าราชการนั้นๆ แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องเสนอไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการหรือประธานคณะกรรมการตุลาการศาลปกครองหรือประธานคณะกรรมการอัยการสูงสุดแล้วแต่กรณี¹²³

2.1.4 อุทธรณ์ คูลพิณิจ การสั่งลงโทษของผู้บังคับบัญชา

เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนได้รับสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ลงมติว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยแล้ว จะต้องพิจารณาลงโทษทางวินัยตามฐานความผิดที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติภายใน 30 วัน นับแต่ได้รับสำนวนไต่สวนข้อเท็จจริงดังกล่าว ในกรณีนี้ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเห็นว่า การลงโทษทางวินัยของผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้อง ก็สามารถใช้สิทธิอุทธรณ์คูลพิณิจในการสั่งลงโทษทางวินัยของผู้บังคับบัญชาตามกฎหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลสำหรับผู้ถูกกล่าวหาเหล่านั้นได้ แต่ต้องใช้สิทธิอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนมีคำสั่งลงโทษ¹²⁴

2.2 การดำเนินคดีอาญา

กระบวนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 เป็นกระบวนการที่แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ซึ่งแยกการพิจารณาออกเป็น 5 ประการ¹²⁵ คือ

2.2.1 ศาลประทับรับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง

¹²³ มาตรา 95, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 122.

¹²⁴ มาตรา 96 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹²⁵ มาตรา 97 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติว่าข้อกล่าวหาใดมีมูลความผิดทางอาญา ก็จะส่งสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง ซึ่งจะประกอบด้วย รายงานในการไต่สวนเอกสารหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการวินิจฉัยคดีไปให้อัยการสูงสุด เพื่อดำเนินคดีอาญาต่อไป โดยให้ถือว่า รายงานการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นสำนวนการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และเมื่ออัยการสูงสุดยื่นฟ้องแล้ว ให้ศาลประทับรับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง

2.2.2 กรณีสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. สมบูรณ์

เมื่ออัยการสูงสุดเห็นว่า รายงานและเอกสารพร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ส่งมานั้นสมบูรณ์มีพยานหลักฐานที่จะนำพิสูจน์ได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญาก็จะส่งฟ้องศาล

2.2.3 กรณีสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่สมบูรณ์

เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงานและเอกสารพร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว เห็นว่าไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ อัยการสูงสุดต้องแจ้งข้อไม่สมบูรณ์ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบในคราวเดียวกัน ซึ่งในกรณีนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุด ต้องตั้งคณะทำงานขึ้นโดยมีผู้แทนจากฝ่ายละจำนวนฝ่ายละเท่ากัน เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์แล้วส่งอัยการสูงสุด เพื่อฟ้องคดีต่อไป แต่ถ้าคณะทำงานหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินการฟ้องคดีไม่ได้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็มีอำนาจฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทนก็ได้

2.2.4 กรณีอัยการสูงสุด เป็นผู้ถูกดำเนินคดี

ในกรณีที่อัยการสูงสุดเป็นผู้ถูกกล่าวหาและคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นว่า การกระทำของอัยการสูงสุดมีมูลความผิดทางอาญา คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องฟ้องคดีเองต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดี

2.2.5 ศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดี

กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา จะถูกอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ฟ้องคดีแทนแล้วแต่กรณี ยื่นฟ้องต่อศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจพิจารณาคดีอาญา เช่น ศาลจังหวัด ศาลอาญา เป็นต้น ซึ่งต่างกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

เมืองที่จะต้องยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

3.5.3 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง กรณีร่ำรวยผิดปกติ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 4 ได้บัญญัติคํานิยามว่า

“ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ” หมายความว่า การที่ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่ง มีการเปลี่ยนแปลงไปจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่ง ในลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหรือหนี้สินลดลงผิดปกติ¹²⁶

“ร่ำรวยผิดปกติ” หมายความว่า การมีทรัพย์สินมากผิดปกติหรือทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ หรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควร สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่¹²⁷

เจตนารมณ์ที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 บัญญัติคํานิยามว่า “ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติ” และ “ร่ำรวยผิดปกติ” ต่างก็มีวัตถุประสงค์อันเดียวกัน คือ การตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ แม้คํานิยามทั้งสองจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกันก็ตาม แต่คํานิยามทั้งสองนำไปใช้ในความหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คํานิยามว่า “ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติ” ใช้เฉพาะกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ในขณะที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้ารับตำแหน่งกับเมื่อพ้นตำแหน่งว่ามีทรัพย์สินและหนี้สินเพิ่มมากขึ้นหรือลดลงมากน้อยเพียงใด ส่วนคำว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” ใช้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองร่ำรวยผิดปกติ หรือกรณีที่มีบุคคลอื่นใดกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่าร่ำรวยผิดปกติ เป็นการตรวจสอบถึงการเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินว่าเพิ่มขึ้นหรือลดลงมากน้อยเพียงใด แม้ทรัพย์สินหรือหนี้สินจะไม่เพิ่มหรือลดลงมากผิดปกติก็ตาม แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่

¹²⁶ มาตรา 4 วรรคที่สอง, แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹²⁷ มาตรา 4 วรรคสาม แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

สมควรอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ที่ถือว่าอยู่ในข่ายความหมายของคำว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” เช่นกันสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทใดบ้างจะต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 เช่น ผู้ดำรงตำแหน่งที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 39¹²⁸ และผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามมาตรา 40 เช่น ปลัดกระทรวงกลาโหม เลขาธิการวุฒิสภา เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ประธานกรรมการ และกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์¹²⁹

เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ แม้จะดำรงตำแหน่งหน้าที่ที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ไม่ได้บัญญัติให้ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะไม่ถูกตรวจสอบจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นมีทรัพย์สินมากผิดปกติหรือมีหนี้สินลดลงผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควรสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่

การกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร่ำรวยผิดปกติถือเป็นข้อกล่าวหาที่มีผลกระทบต่อสิทธิของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างรุนแรง โดยเฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58 เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา เพราะการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองร่ำรวยผิดปกติ ผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้จนกว่าวุฒิสภามีมติหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษา¹³⁰ และจะถูกอัยการสูงสุดดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มมากขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน¹³¹ และถ้าวุฒิสภามีมติถอดถอนตามรายงานที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอในข้อหาเรื่องร่ำรวยผิดปกติ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้นั้นก็จะพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติให้ถอดถอนและตัดสิทธิผู้นั้นไม่ให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลาห้าปีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 65 วรรคสอง บัญญัติว่า “ผู้ใดถูกถอดถอนออกจากตำแหน่ง ให้ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งหรือให้ออกจากราชการนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติให้ถอดถอน และให้ตัดสิทธิผู้นั้นในการ

¹²⁸ มาตรา 39, อ้างอิงแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 57.

¹²⁹ ประกาศคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2542. เรื่องกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งจะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

¹³⁰ มาตรา 55, อ้างอิงแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 107.

¹³¹ มาตรา 80 (1) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ดำรงตำแหน่งใดในทางการเมือง หรือในหน่วยงานของรัฐหรือในการรับราชการเป็นเวลา 5 ปี

แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาว่าร้ายวณผิดปกติเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีตำแหน่งระบุในมาตรา 58 เช่น ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด กรรมการเลือกตั้ง ฯลฯ และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ลงมติว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวร้ายวณผิดปกติ เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ไม่ได้เช่นเดียวกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นกัน¹³² และจะถูกอัยการสูงสุด ยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรมที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน¹³³ และถ้าผู้พิพากษามีมติถอดถอนออกจากตำแหน่ง ก็ให้เจ้าหน้าที่ผู้นั้นออกจากราชการนับแต่วันที่ถูกพิพากษามีมติให้ถอดถอนและตัดสิทธิผู้นั้นไม่ให้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานของรัฐเป็นเวลา 5 ปี ตามมาตรา 65

แม้จะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ไม่ใช่ตำแหน่งที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 58 ก็ตาม เจ้าหน้าที่ของรัฐเหล่านั้นก็อาจถูกดำเนินคดีในข้อหาร้ายวณผิดปกติในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือศาลยุติธรรมที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาแล้วแต่กรณี เพื่อให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่มีมากขึ้นผิดปกติดตกเป็นของแผ่นดินได้เช่นกัน แม้จะถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีดังกล่าวออกจากตำแหน่งไม่ได้เหมือนกับบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58 ก็ตาม ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 จึงได้บัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์การกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวณผิดปกติไม่ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเหล่านั้นจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งที่ระบุไว้ในมาตรา 58 หรือไม่ ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 เป็นการกล่าวหาว่าร้ายวณผิดปกติเพื่อดำเนินการถอดถอนออกจากตำแหน่งตามมาตรา 59¹³⁴ และดำเนินคดีอาญากับบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 66¹³⁵ ซึ่งการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 66 ได้กล่าวไว้แล้ว ในหัวข้อ 3.5.2 เรื่อง กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญา ส่วนการถอดถอนออกจากตำแหน่ง อันเนื่องมาจากร้ายวณผิดปกติ จะกล่าวในหัวข้อต่อไป

¹³² มาตรา 59, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 107.

¹³³ มาตรา 80 (2) แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹³⁴ มาตรา 59, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 49.

¹³⁵ มาตรา 66, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 50.

ลักษณะที่ 2 การกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติทั่วไป เป็นการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวญผิดปกติ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 75 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดร้ายวญผิดปกติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาวินิจฉัยเบื้องต้นก่อนว่า พฤติการณ์หรือเรื่องที่กล่าวหา นั้น เข้าหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะรับไว้พิจารณาหรือไม่...” ซึ่งเป็นการกล่าวหาที่ไม่ได้อ้างเอาความผิดฐานร้ายวญผิดปกติ เพื่อดำเนินการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58¹³⁶ ออกจากตำแหน่งหรือเพื่อดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับบุคคลที่ระบุในมาตรา 66 เช่น นาย ก. กล่าวหาว่า นายกรัฐมนตรี ข. ร้ายวญผิดปกติต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. กรณีเช่นนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงตามมาตรา 43 (3) โดยจะต้องทำการไต่สวนตามบทบัญญัติในหมวด 4 ตามมาตรา 77 ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาผลการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้ว มีมติว่า นายกรัฐมนตรี ข. ร้ายวญผิดปกติจริง ก็ต้องส่งรายงานผลการตรวจสอบเอกสารทั้งหมดไปยังอัยการสูงสุด เพื่อยื่นคำร้องให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสั่งให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติดตกเป็นของแผ่นดิน ตามมาตรา 80 แห่งพระราชบัญญัติกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะไม่ส่งรายงานผลการพิจารณาไปยังประธานวุฒิสภตามบทบัญญัติของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 56 (1) เพราะไม่ใช่กรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือประชาชนผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนเข้าชื่อกันร้องต่อประธานวุฒิสภาเพื่อขอให้วุฒิสภามีมติถอดถอนนายกรัฐมนตรี ข. ออกจากตำแหน่ง วุฒิสภาก็ไม่สามารถดำเนินการถอดถอนนายกรัฐมนตรี ข. ในกรณีนี้ได้ เพราะการที่จะดำเนินการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58 ได้ จะต้องผ่านกระบวนการตามมาตรา 59 เสียก่อน แต่กรณีดังกล่าวเป็นการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่าร้ายวญผิดปกติทั่วไป เช่นเดียวกับการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งใดๆ ในมาตรา 58 เช่น กล่าวหาว่า ร.ต.ต. แดงร้ายวญผิดปกติ เป็นต้น

ดังนั้น กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวญผิดปกติทั่วไป มีข้อพิจารณา ดังนี้

3.5.3.1 กระบวนการกล่าวหา

(1) ผู้มีอำนาจกล่าวหา

¹³⁶ มาตรา 58, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 44.

เนื่องจากการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวญพิศปกติ โดยไม่ได้อ้างเพื่อขอลดถอนออกจากตำแหน่งหรือเพื่อเป็นมูลฐานในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 66 จึงเป็นการกล่าวหาว่าร้ายวญพิศปกติเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งยึดทรัพย์สินที่ร้ายวญพิศปกติตกเป็นของแผ่นดินเท่านั้น ด้วยเหตุนี้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 จึงเปิดโอกาสให้ทุกคนมีอำนาจที่จะกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวญพิศปกติได้ไม่ว่าจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือไม่ก็ตาม จึงแยกผู้มีอำนาจในการกล่าวหาว่าร้ายวญพิศปกติออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) ผู้กล่าวหาส่วนตัวคน เป็นกรณีที่ผู้กล่าวหาที่มีชื่ออยู่แน่ชัดร้องเรียนกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวญพิศปกติ ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถติดต่อขอทราบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากผู้กล่าวหาได้

2) การกล่าวหาด้วยบัตรสนเท่ห์ เป็นการกล่าวหาที่ไม่ระบุชื่อและที่อยู่ของผู้กล่าวหา ไม่สามารถติดต่อกับผู้กล่าวหาได้ โดยหลักการ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะไม่รับเรื่องร้องเรียนกล่าวหาที่เป็นบัตรสนเท่ห์ เว้นแต่การกล่าวหาอันจะมีพยานหลักฐานเพียงพอในการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้¹³⁷

3) คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวญพิศปกติ การที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะยกเหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐคนใดว่าร้ายวญพิศปกติ จะต้องเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นมิใช่เป็นเจ้าหน้าที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่มีอำนาจยกเหตุอันควรสงสัยว่าร้ายวญพิศปกติขึ้นพิจารณาดำเนินการไต่สวนได้¹³⁸

(2) ผู้ถูกกล่าวหา

การกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าร้ายวญพิศปกติตามมาตรา 75 เป็นการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ครอบคลุมกว้างขวาง เพราะกฎหมายใช้ คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายวญพิศปกติ...” คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ตามคำนิยามของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 วรรคสอง หมายความว่า

1. นายกรัฐมนตรี
2. รัฐมนตรี

¹³⁷ มาตรา 87, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 84.

¹³⁸ มาตรา 77 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
4. สมาชิกวุฒิสภา
5. ข้าราชการการเมืองอื่น นอกจาก (1) และ (2)
ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง พ.ศ.2535

มาตรา 4 ได้แก่

- 5.1 รองนายกรัฐมนตรี
- 5.2 รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.3 รัฐมนตรีว่าการทบวง
- 5.4 รัฐมนตรีช่วยว่าการ
- 5.5 รัฐมนตรีช่วยว่าการทบวง
- 5.6 ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
- 5.7 ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี
- 5.8 ที่ปรึกษารัฐมนตรี และที่ปรึกษารัฐมนตรีประจำสำนัก

นายกรัฐมนตรี

- 5.9 เลขานุการนายกรัฐมนตรี
- 5.10 รองเลขานุการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง
- 5.11 โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.12 รองโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.13 เลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.14 ประจำสำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี
- 5.15 เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- 5.16 ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- 5.17 เลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง
- 5.18 ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง
6. ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบ

ข้าราชการฝ่ายรัฐสภา ได้แก่

- 6.1 ที่ปรึกษาประธานรัฐสภา
- 6.2 ที่ปรึกษารองประธานรัฐสภา
- 6.3 ที่ปรึกษาประธานวุฒิสภา

- 6.4 ที่ปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.5 ที่ปรึกษารองประธานวุฒิสภา
- 6.6 ที่ปรึกษารองประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.7 เลขานุการประธานรัฐสภา
- 6.8 เลขานุการรองประธานรัฐสภา
- 6.9 เลขานุการประธานวุฒิสภา
- 6.10 เลขานุการประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.11 เลขานุการรองประธานวุฒิสภา
- 6.12 เลขานุการรองประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 7. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร
- 8. ผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลนคร
- 9. ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีรายได้หรืองบประมาณไม่ต่ำกว่ากฎเกณฑ์ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา¹³⁹ ซึ่งมีความหมายครอบคลุมข้าราชการการเมืองด้วย นั้นหมายความว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่จำเป็นต้องไปที่เป็นข้าราชการการเมือง แต่ข้าราชการการเมืองต้องเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามคำนิยามในกฎหมายฉบับนี้เสมอ

(3) รูปแบบการกล่าวหา

การกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ร่ำรวยผิดปกติตามมาตรา 75¹⁴⁰ นั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าต้องทำเป็นหนังสือ ซึ่งต่างกับกรณีกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐในข้อหาอื่น ซึ่งกฎหมายกำหนดว่าต้องทำเป็นหนังสือ เช่น การกล่าวหาให้ดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 66 การกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งในมาตรา 66 เพื่อให้ดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 84 และการยื่นคำร้องขอให้ถอดถอนบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 58 ออกจากตำแหน่ง เป็นต้น

¹³⁹ มาตรา 4 วรรคสอง แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁴⁰ มาตรา 75, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 51.

ถ้ากล่าวหาว่าร้ายยผิดปกติต้องมีรายละเอียดอย่างน้อยดังนี้ คือ ชื่อ และที่อยู่ของผู้กล่าวหา ชื่อหรือตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหา ข้อกล่าวหาและพฤติการณ์ว่าผู้ถูกกล่าวหา ร้ายยผิดปกติ

(4) ระยะเวลาในการร้องเรียนกล่าวหา

กฎหมายได้กำหนดระยะเวลาให้ทำคำร้องเรียนกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่าร้ายยผิดปกติ ในขณะที่เจ้าหน้าที่เหล่านั้นดำรงตำแหน่งอยู่ หรือพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เกิน 2 ปี และในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะใช้เหตุอันควรสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่าร้ายยผิดปกติ ก็ต้องไม่เกิน 2 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งเช่นกัน

3.5.3.2 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะอนุกรรมการไต่สวนแล้วแต่กรณี ได้รับเรื่องร้องเรียนที่ผ่านกระบวนการไต่สวนทั่วไปตามหัวข้อ 3.5.1 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จากนั้นจึงดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง ดังนี้

(1) ตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น ว่าเข้าหลักเกณฑ์ที่จะรับเรื่องไว้พิจารณาตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดหรือไม่

โดยตรวจสอบจากพฤติการณ์หรือเรื่องที่ร้องเรียนว่าควรรับไว้พิจารณาหรือไม่ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาได้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินไว้ ก็นำมาพิจารณาประกอบเปรียบเทียบเรื่องทรัพย์สินและหนี้สินด้วย

(2) สั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เกิดความสงสัยในเรื่องรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินรายการใด คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะกำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหามาชี้แจง โดยจะกำหนดวันเวลาไม่น้อยกว่า 30 วัน แต่ไม่เกิน 60 วัน¹⁴¹ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่มา โดยไม่มีเหตุขัดข้องหรือไม่แจ้งเหตุผลให้ทราบ ถือว่าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นความผิดทางอาญา¹⁴²

(3) ยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราว

ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจพบว่าทรัพย์สินรายใดของผู้ถูกกล่าวหา เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการร้ายยผิดปกติ และมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่า จะมีการโอน ยักย้าย แปรสภาพหรือซุกซ่อน คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจออกคำสั่งยึด หรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราว

¹⁴¹ มาตรา 79 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁴² มาตรา 118 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ในกรณีนี้ ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อขอผ่อนผันขอรับทรัพย์สินไปใช้ประโยชน์ โดยผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่มีประกันหรือหลักประกันก็ได้ เมื่อมีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินไว้ชั่วคราว คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องจัดให้มีการพิสูจน์เกี่ยวกับทรัพย์สินโดยเร็ว ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถแสดงพยานหลักฐานได้ว่า ทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดชั่วคราวไม่ได้เกี่ยวข้องกับการร่ำรวยผิดปกติ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ต่อไปจนกว่าคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติว่า ข้อกล่าวหาไม่มีมูล แต่ต้องไม่เกิน 1 ปี นับแต่วันที่ยึดหรืออายัด หรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีนั้น แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาสามารถพิสูจน์ได้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องคืนทรัพย์สินให้ผู้ถูกกล่าวหา¹⁴³

3.5.3.3 ผลจากการลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าคดีมีมูล

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ลงมติว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้ร่ำรวยผิดปกติ จะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือข้าราชการเมืองอื่น ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(2) ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลปกครองสูงสุด หัวหน้าสำนักตุลาการศาลทหาร รองอัยการสูงสุด หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องต่อศาล ที่มีเขตอำนาจพิจารณาการพิพากษาคดี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(3) ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งอัยการสูงสุด ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ยื่นคำร้องต่อศาล ที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

(4) ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่บุคคลตาม (1) (2) และ (3) ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุด ยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน และให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนผู้ถูกกล่าวหาส่งลงโทษไล่ออกหรือปลด

¹⁴³ มาตรา 78 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ออก โดยให้ถือว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ เว้นแต่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นข้าราชการตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ข้าราชการตุลาการศาลปกครอง ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองหรือข้าราชการอัยการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ ให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งไปยังประธานคณะกรรมการตุลาการ ประธานคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง ประธานคณะกรรมการอัยการแล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง หรือกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ

กรณีตาม (1) และ (2) เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงานและเอกสาร พร้อมทั้งความเห็นจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว เห็นว่า รายงาน เอกสารและความเห็นที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งไปยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้อัยการสูงสุดแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบเพื่อดำเนินการต่อไป โดยระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์ให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน ในกรณีนี้ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุด ตั้งคณะทำงานขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีผู้แทนจากแต่ละฝ่ายจำนวนฝ่ายละเท่ากัน เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ แล้วส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี แล้วแต่กรณี ในกรณีคณะทำงานดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินคดีได้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี แล้วแต่กรณี เพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

กรณีตาม (2) (3) และ (4) ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้โดยอนุโลม¹⁴⁴

เมื่ออัยการสูงสุดได้รับรายงานและเอกสารพร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้วตาม (1) (3) หรือ (4) หรือกรณีประธานกรรมการ ป.ป.ช. ยื่นคำฟ้องอัยการสูงสุดตาม (3) แล้วแต่กรณี จะต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 80 ภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในคดีที่ฟ้องร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ผู้ถูกกล่าวหาที่มีภาระการพิสูจน์ที่ต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าทรัพย์สินดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ¹⁴⁵

¹⁴⁴ มาตรา 80 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁴⁵ มาตรา 81 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาได้อोनหรือกระทำใดๆเกี่ยวกับทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้กระทำหลังจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. สั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 79 ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรืออัยการสูงสุด แล้วแต่กรณี มีคำขอโดยทำเป็นคำร้อง ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอนหรือระงับการกระทำนั้นๆ ได้ เว้นแต่ผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์จะแสดงให้เห็นเป็นที่พอใจแก่ศาล ว่าตนได้รับโอนทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน¹⁴⁶ นอกจากนี้ ถ้าศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวหาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าร้ายวณผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติตกเป็นของแผ่นดิน แต่ไม่สามารถบังคับเอาแก่ทรัพย์สินเหล่านั้นได้ทั้งหมดหรือได้แต่บางส่วน ให้บังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของผู้ถูกกล่าวหาได้ภายในอายุความ 10 ปี แต่ต้องไม่เกินมูลค่าของทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน¹⁴⁷

3.5.4 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง

กฎหมายไทยไม่เคยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง (Impeachment) มาก่อน เพิ่งจะมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2540 เป็นฉบับแรกที่ได้ตราบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งตั้งแต่มาตรา 303 ถึงมาตรา 307 และได้นำบทบัญญัติหลักการถอดถอนออกจากตำแหน่งที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ปี 2540 ไปขยายความเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ตั้งแต่ มาตรา 58 ถึงมาตรา 65

การถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งโดยระบบ Impeachment เริ่มเกิดมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ เรียกว่า “Eisangelia” ต่อมาในศตวรรษที่ 14 ได้มีการนำ Impeachment มาใช้ในประเทศอังกฤษเพื่อเป็นการถ่วงดุลยระหว่างอำนาจของกษัตริย์และขุนนางระดับสูงที่เป็นคนโปรดของกษัตริย์กับสภาสามัญ (สภาผู้แทนราษฎร) เพื่อป้องกันยับยั้งไม่ให้ขุนนางระดับสูง (รัฐมนตรี) ใช้อำนาจในทางที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม โดยสภาสามัญจะเป็นผู้ฟ้องกล่าวโทษขุนนางต่อสภาขุนนาง เพื่อให้ลงโทษปรับ จำคุก หรือปลดออกจากตำแหน่งหรือตัดสิทธิในผลประโยชน์ที่จะพึงได้รับในอนาคต และประเทศอังกฤษได้ยึดถือปฏิบัติตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ (convention) โดยไม่ได้ตราเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด¹⁴⁸

¹⁴⁶ มาตรา 82 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁴⁷ มาตรา 83 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁴⁸ นิยม รัฐมฤตและคณะ, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องกระบวนการไต่สวน และการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง, 13 ธันวาคม 2545, น 75

สำหรับการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มีข้อพิจารณาดังนี้

3.5.4.1 กระบวนการกล่าวหาเพื่อถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(1) ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะถอดถอนได้

ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งได้นั้น จะต้องเป็นตำแหน่งเฉพาะที่บัญญัติไว้ในมาตรา 58 และมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 เท่านั้น ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท

1) ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่ระบุในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ได้บัญญัติให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองบางตำแหน่งที่จะถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งได้มีเพียง 4 ตำแหน่งเท่านั้น คือ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ส่วนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในตำแหน่งอื่น แม้จะกระทำความผิดดังเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 58 ก็ไม่อาจจะถูกถอดถอนออกจากตำแหน่ง

2) เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่ระบุในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 คือ

1. ประธานศาลฎีกา
2. ประธานศาลรัฐธรรมนูญ
3. ประธานศาลปกครองสูงสุด
4. อัยการสูงสุด
5. กรรมการเลือกตั้ง
6. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
7. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
8. กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน
9. รองประธานศาลฎีกา
10. รองประธานศาลปกครองสูงสุด
11. หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร
12. รองอัยการสูงสุด
13. ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง

3) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 16¹⁴⁹

นอกจากตำแหน่งดังกล่าวข้างต้นแล้ว ไม่ว่ากรณีใดๆ ก็ตาม ไม่สามารถดำเนินการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งได้

(2) ข้อกล่าวหาถอดถอน

ข้อกล่าวหาที่จะดำเนินการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่ระบุในมาตรา 58 มี 5 ข้อกล่าวหาเท่านั้น คือ

- 1) มีพฤติการณ์ร้ายชัดปกติ
- 2) ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่
- 3) ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม
- 4) ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย
- 5) ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

ส่วนข้อกล่าวหาที่จะถอดถอนกรรมการ ป.ป.ช. มี 3 ข้อกล่าวหา คือ

- 1) กระทำการขาดความเที่ยงธรรม
- 2) จงใจฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย
- 3) มีพฤติการณ์เป็นการเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่ง

อย่างร้ายแรง

(3) ผู้มีอำนาจกล่าวหาถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง

บุคคลที่มีอำนาจกล่าวหาถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ระบุไว้ในมาตรา 58 และคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีดังนี้

- 1) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจถอดถอนทั้งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ระบุในมาตรา 58 และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 16

¹⁴⁹ มาตรา 16 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

บัญญัติว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาว่ากรรมการผู้ใดกระทำการขาดความเที่ยงธรรม จงใจฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือมีพฤติการณ์ที่เป็นการเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่งอย่างร้ายแรงและขอให้วุฒิสภามีมติให้พ้นจากตำแหน่งได้”

2) ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อกันไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีอำนาจถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 58 เท่านั้น ไม่มีอำนาจถอดถอนคณะกรรมการ ป.ป.ช.

3) สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา มีอำนาจถอดถอนเฉพาะสมาชิกวุฒิสภาด้วยกันเท่านั้น¹⁵⁰ แต่ไม่มีอำนาจถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่น

ถ้านอกจากสามกรณีดังกล่าวแล้ว บุคคลอื่นใดก็ไม่มีอำนาจที่จะกล่าวหาเพื่อให้ดำเนินการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งได้

3.5.4.2 กระบวนการยื่นคำร้องถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(1) กรณีประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 ยื่นถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในมาตรา 58 มีขั้นตอนในการดำเนินการถอดถอน ดังนี้¹⁵¹

1) ต้องมีผู้ริเริ่มซึ่งมีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 100 คน มีหน้าที่จัดทำคำร้องขอถอดถอนและรับรองลายมือชื่อของประชาชนที่เข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน

2) ผู้ริเริ่มต้องไปแสดงตนต่อประธานวุฒิสภาก่อนเริ่มรวบรวมลายชื่อประชาชน จุดประสงค์ก็เพื่อเป็นการแจ้งให้ประธานวุฒิสภาทราบว่าจะมีการร้องขอถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งใดบ้าง

3) คำร้องขอถอดถอนต้องทำเป็นหนังสือโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ระบุชื่อ ที่อยู่ หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรหรือหลักฐานอื่นใดของทางราชการที่มีรูปถ่ายสามารถแสดงตนได้และลงลายมือชื่อของผู้ร้องขอให้ถอดถอนพร้อมทั้งวันเดือนปีให้ชัดเจน

2. ระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาเป็นข้อๆ อย่างชัดเจนว่ามีพฤติการณ์ร้ายรายผิดปกติดังไรบ้าง หรือมีพฤติการณ์ว่าส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่อย่างไร ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายใด ต้องระบุพยานหลักฐานหรือเบาะแสตามสมควรและเพียงพอที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไต่สวนต่อไปได้

¹⁵⁰ มาตรา 59, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 49.

¹⁵¹ มาตรา 62 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

4) ผู้ริเริ่มนำคำร้องขอถอดถอนพร้อมรายชื่อประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน ยื่นต่อประธานวุฒิสภาภายใน 180 วัน นับแต่วันที่ผู้ริเริ่มไปแสดงตนต่อประธานวุฒิสภาเพื่อแจ้งให้ทราบถึงการจะยื่นคำร้องขอถอดถอน

(2) กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร เพื่อถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง โดยมีวิธีการ ดังนี้

1) กรณีถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 58 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อกันไม่น้อยกว่าจำนวน 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกเท่าที่มีอยู่ของสภาทั้งหมด โดยระบุชื่อ ที่อยู่ หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชนพร้อมทั้งลงลายมือชื่อและลงวันที่ เดือน ปี อีกทั้งระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาเป็นข้อๆ อย่างชัดเจนว่า มีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติดังไร ส่อว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ส่อว่ากระทำความผิดในตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมหรือส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอย่างไร และต้องระบุพยานหลักฐานเพียงพอที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงได้นำไปยื่นต่อประธานวุฒิสภา โดยไม่ต้องมีการรวบรวมรายชื่อผู้ริเริ่มขอถอดถอนไปยื่นต่อประธานวุฒิสภาเหมือนกับขั้นตอนการดำเนินการของประชาชนที่เข้าชื่อกันไม่น้อยกว่าห้าหมื่นรายชื่อ เมื่อประธานวุฒิสภารับคำร้องขอจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว จะต้องตรวจสอบความถูกต้องตามที่กฎหมายบัญญัติแล้ว จึงส่งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไป

2) กรณีถอดถอนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ออกจากตำแหน่งตามมาตรา 16 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเข้าชื่อกันไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ระบุชื่อ ลงลายมือชื่อ วันเดือนปี ระบุพฤติการณ์กล่าวหาเป็นข้อๆ ให้ชัดเจน เช่นเดียวกับในข้อ (1) แล้วนำเสนอประธานวุฒิสภา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 61 และวุฒิสภาจะทำการไต่สวนข้อเท็จจริงเองตามมาตรา 63 ประกอบมาตรา 16

(3) กรณีสมาชิกวุฒิสภาเข้าชื่อกันจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา เพื่อถอดถอนสมาชิกวุฒิสภาด้วยกัน ซึ่งมีขั้นตอนเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยื่นคำร้องขอถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐ¹⁵²

3.5.4.3 กระบวนการตรวจสอบคำร้องขอถอดถอน

เมื่อประธานวุฒิสภาได้รับคำร้องขอถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง จากประชาชน หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาแล้วแต่กรณี ประธานวุฒิสภา

¹⁵² มาตรา 62, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 151.

สภาจะทำการตรวจสอบและพิจารณาว่าคำร้องขอถูกต้องและครบถ้วนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542ตามมาตรา 61 หรือมาตรา 62 หรือไม่ หากเห็นว่าถูกต้องและครบถ้วนแล้ว ให้ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตามบทบัญญัติในหมวด 4 โดยเร็ว แต่ถ้าเห็นว่าคำร้องขอไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ให้ประธานวุฒิสภาแจ้งให้ประชาชนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาซึ่งเป็นผู้ร้องขอถอดถอน แล้วแต่กรณี ทราบเพื่อดำเนินการให้ถูกต้องต่อไป เมื่อได้รับทราบแล้ว ประชาชนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาแล้วแต่กรณี จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องครบถ้วนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 61 หรือในมาตรา 62 ให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากประธานวุฒิสภา¹⁵³ ในกรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร้องถอดถอนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ประธานวุฒิสภา เมื่อรับเรื่องแล้วก็ดำเนินการตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นโดยไม่ต้องส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช.

3.5.4.4 กระบวนการพิจารณาถอดถอน

กระบวนการพิจารณาถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งมี 2 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นตอนกระบวนการพิจารณาถอดถอนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

1) กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับเรื่องร้องขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งตามที่ประธานวุฒิสภาส่งมาให้ดำเนินการตามมาตรา 63 คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตามหลักทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงที่กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ 3.5.1 คือ การดำเนินกระบวนการไต่สวนต้องพิจารณาถึง ข้อห้ามแต่งตั้งบุคคลเป็นคณะอนุกรรมการไต่สวน การไต่สวนข้อเท็จจริงโดยคณะอนุกรรมการไต่สวน ข้อห้ามในการไต่สวนข้อเท็จจริง ข้อห้ามคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับเรื่องหรือยกขึ้นพิจารณากระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้น กระบวนการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน การคัดค้านคณะอนุกรรมการไต่สวน การแจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ การประชุมคณะอนุกรรมการไต่สวนนัดแรก กระบวนการแจ้งข้อกล่าวหา กระบวนการชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา การทำสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริง กระบวนการพิจารณาสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. การลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นต้น อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินการพิจารณาถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งได้ จะต้อง

¹⁵³ มาตรา 63 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.25

เป็นกรณีที่ประธานวุฒิสภาส่งเรื่องที่มาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาหรือประชาชนเข้าชื่อกันตามจำนวนที่กฎหมายกำหนดในมาตรา 59 มาให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงตามมาตรา 43 (1) เท่านั้น

2) ผลการลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาสำนวนการการได้สวนข้อเท็จจริง กรณีร้องขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งที่ประธานวุฒิสภาส่งมาตามมาตรา 63 แล้วการลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก่อให้เกิดผล 2 ประการ คือ

1. กรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ลงมติว่า คดีไม่มีมูล ข้อกล่าวหาที่ร้องขอให้ถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่งเป็นอันตกไป¹⁵⁴ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องทำรายงานระบุความเป็นมาหรือข้อกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากการได้สวนข้อเท็จจริง เหตุผลในการพิจารณาวินิจฉัยและบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องไปยังประธานวุฒิสภา¹⁵⁵

2. กรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ลงมติว่า คดีมีมูล นั้นหมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดฐานหนึ่งหรือหลายฐานความผิด ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 58 ได้แก่ ความผิดฐานมีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ ส่อว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมหรือส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดผล ดังนี้

2.1 ผู้ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้จนกว่าวุฒิสภามีมติหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษา แล้วแต่กรณี¹⁵⁶

2.2 ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกลดการสูงสุดฟ้องเป็นคดีอาญาและร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน¹⁵⁷ ต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.3 คณะกรรมการ ป.ป.ช. ส่งรายงานและเอกสารพร้อมความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปให้ประธานวุฒิสภาดำเนินการจัดประชุมเพื่อลงมติโดยเร็ว¹⁵⁸

¹⁵⁴ มาตรา 53 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁵⁵ มาตรา 54 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁵⁶ มาตรา 55, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 107.

¹⁵⁷ มาตรา 71 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 บัญญัติว่า “ให้นำบทบัญญัติมาตรา 70 มาใช้บังคับกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาที่มาจากกรเข้าชื่อร้องขอต่อวุฒิสภา ตามมาตรา 59 ที่มูลความผิดทางมาตรา 66 โดยอนุโลม”

¹⁵⁸ มาตรา 64 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

(2) ขั้นตอนกระบวนการพิจารณาถอดถอนของวุฒิสภา

เมื่อประธานวุฒิสภาได้รับรายงานและเอกสารพร้อมทั้งความเห็นของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จากคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว จะต้องรีบดำเนินการประชุมสมาชิกวุฒิสภาโดยเร็ว ถ้าได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในระหว่างปิดสมัยประชุม ประธานวุฒิสภาต้องแจ้งให้ประธานรัฐสภาทราบ เพื่อนำความบังคมทูลเพื่อขอให้มีพระบรมราชโองการเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญเพื่อพิจารณาเรื่องดังกล่าว

วุฒิสภามีอำนาจพิจารณาถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง เพียง 3 จำพวก คือ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ระบุในมาตรา 58 ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 58 เช่น ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด ฯลฯ เป็นต้น และคณะกรรมการ ป.ป.ช.

การลงคะแนนถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐออกจากตำแหน่ง จะต้องเป็นการลงคะแนนลับและต้องมีคะแนนไม่น้อยกว่า 3 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ การลงมติของวุฒิสภาถือเป็นที่สุด จะร้องขอให้ถอดถอนบุคคลดังกล่าวโดยอาศัยเหตุเดียวกันอีกไม่ได้ และผลของการลงมติถอดถอนทำให้กระทบต่อสิทธิเจ้าหน้าที่ของรัฐดังนี้

1) ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะพ้นจากการดำรงตำแหน่งนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติถอดถอน และถูกตัดสิทธิมิให้ดำรงตำแหน่งในทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี

2) เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในมาตรา 58 และกรรมการ ป.ป.ช. ให้ออกจากราชการ นับแต่วันที่วุฒิสภามีมติถอดถอนและตัดสิทธิผู้นั้นในการดำรงตำแหน่งในหน่วยงานของรัฐหรือในการรับราชการเป็นเวลา 5 ปี

นอกจากนี้ ประธานวุฒิสภาจะต้องแจ้งมติการถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐไปให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ผู้ถูกถอดถอนออกจากตำแหน่ง เลขาธิการคณะรัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเร็ว¹⁵⁹

จะเห็นได้ว่าความแตกต่างของผลทางกฎหมายในการวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กับวุฒิสภา กล่าวคือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าคดีมีมูล ผู้ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้ จนกว่าวุฒิสภามีมติหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษาแล้วแต่กรณี แต่ผู้ถูกกล่าวหาจะยังอยู่ในตำแหน่งเพียงแต่ถูกห้ามมิให้ปฏิบัติหน้าที่แต่กรณีวุฒิสภามีมติถอดถอน ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่งทันที นับแต่วันที่วุฒิสภามีมติและถือเป็นเด็ดขาด ตามมาตรา 65

¹⁵⁹ มาตรา 65 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

แต่กรณีวุฒิสภามีมติถอดถอน ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่งทันที นับแต่วันที่วุฒิสภามีมติและถือเป็นเด็ดขาด ตามมาตรา 65

ปัญหาจึงมีว่า ในระหว่างที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกห้ามมิให้ปฏิบัติหน้าที่อันเนื่องมาจากผลที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าคดีมีมูล ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนหรือเงินเดือนหรือไม่

ผู้ศึกษามีความเห็นว่าในกรณีเช่นนี้ ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนหรือเงินเดือนตามสิทธิที่ผู้ถูกกล่าวหาอยู่อย่างใดก็ยังคงมีอยู่อย่างนั้น เพราะผู้ถูกกล่าวหายังเป็นผู้ดำรงตำแหน่งอยู่ เพียงแต่ถูกห้ามมิให้ปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น ประกอบกับมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไม่ใช่เป็นมติเสร็จเด็ดขาด เหมือนกับมติของวุฒิสภาที่มีผลทำให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากการดำรงตำแหน่งทันทีที่มีมติถอดถอน

3.5.5 กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นวิธีการหนึ่งในการยับยั้งการฉ้อราษฎร์บังหลวง ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีการบัญญัติในเรื่องการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน เจ้าหน้าที่ของรัฐไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ตั้งแต่มาตรา 32 ถึงมาตรา 42 ซึ่งการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน เจ้าหน้าที่ของรัฐมีด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ

3.5.5.1 การตรวจสอบการแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(1) เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.

กฎหมายได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ที่จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มี 2 ประเภท เท่านั้น คือ

1) ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ

การดำรงตำแหน่งใดบ้างที่ถือว่าเป็นตำแหน่งทางการเมืองก็ไปไปตามคำนิยาม ในมาตรา 4 วรรคสอง ของพระราชบัญญัติกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2540 บัญญัติว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” หมายความว่า

1. นายกรัฐมนตรี
2. รัฐมนตรี
3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
4. สมาชิกวุฒิสภา
5. ข้าราชการการเมืองอื่นนอกจาก (1) และ (2)
ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง¹⁶⁰ ได้แก่
 - 5.1 รองนายกรัฐมนตรี
 - 5.2 รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 - 5.3 รัฐมนตรีว่าการทบวง
 - 5.4 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
 - 5.5 รัฐมนตรีช่วยว่าการทบวง
 - 5.6 ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
 - 5.7 ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี
 - 5.8 ที่ปรึกษารัฐมนตรี และที่ปรึกษารัฐมนตรีประจำสำนัก

นายกรัฐมนตรี

- 5.9 เลขานุการนายกรัฐมนตรี
- 5.10 รองเลขานุการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง
- 5.11 โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.12 รองโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- 5.13 เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- 5.14 ประจำสำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรี
- 5.15 เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- 5.16 ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- 5.17 เลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง
- 5.18 ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง
6. ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบ

ข้าราชการฝ่ายรัฐสภา¹⁶¹ ได้แก่

¹⁶⁰ มาตรา 4, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 101

¹⁶¹ มาตรา 61 แห่ง พ.ร.บ.ระเบียบข้าราชการฝ่ายรัฐสภา พ.ศ.2518

- 6.1 ที่ปรึกษาประธานรัฐสภา
- 6.2 ที่พิจารารองประธานรัฐสภา
- 6.3 ที่ปรึกษาประธานวุฒิสภา
- 6.4 ที่ปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.5 ที่พิจารารองประธานวุฒิสภา
- 6.6 ที่พิจารารองประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.7 เลขานุการประธานรัฐสภา
- 6.8 เลขานุการรองประธานรัฐสภา
- 6.9 เลขานุการประธานวุฒิสภา
- 6.10 เลขานุการประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.11 เลขานุการรองประธานวุฒิสภา
- 6.12 เลขานุการรองประธานสภาผู้แทนราษฎร
- 6.13 เลขานุการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร
7. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่ากรุงเทพมหานคร และ

สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร

8. ผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลนคร
9. ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีรายได้หรืองบประมาณไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

สำหรับผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นใดจะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่ที่รายได้หรืองบประมาณที่ได้รับของแต่ละองค์กรท้องถิ่นนั้นๆ ว่ามีรายได้หรืองบประมาณตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษาหรือไม่ ในเรื่องนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น ที่มีรายได้ดังต่อไปนี้ถือเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1. องค์กรบริหารส่วนตำบลที่มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 50 ล้านบาท
2. องค์กรบริหารส่วนจังหวัดที่มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 100 ล้านบาท
3. เทศบาลเมืองและเทศบาลตำบล ที่มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 200

ล้านบาท

4. เมืองพัทยา ที่มีรายได้ไม่ต่ำกว่าสองร้อยล้านบาท

โดยให้รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลตำบล เทศบาลเมืองและเมืองพัทยา หมายถึง รายได้ รวมเงินอุดหนุน เงินสะสมและเงินกู้ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในปีงบประมาณที่ผ่านมา¹⁶²

2) เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งไม่ใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพร้อมคู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ที่กฎหมายกำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินมี 2 ประเภท คือ

1. เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่ง ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้แก่ ตำแหน่งดังต่อไปนี้

1. ประธานศาลฎีกา
2. ประธานศาลรัฐธรรมนูญ
3. ประธานศาลปกครองสูงสุด
4. อัยการสูงสุด
5. กรรมการเลือกตั้ง
6. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
7. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
8. กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน
9. รองประธานศาลฎีกา
10. รองประธานศาลปกครองสูงสุด
11. หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร
12. ผู้พิพากษาในศาลฎีกา
13. ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด
14. รองอัยการสูงสุด
15. ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง

¹⁶² ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2542 เรื่อง กำหนดเกณฑ์รายได้ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (ฉบับที่ 2) และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2543 เล่ม 117 ตอนที่ 93 ง.

2. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

เป็นกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้กำหนดว่า ตำแหน่งประเภทใดที่น่าจะเอื้อประโยชน์หรือล่อแหลมในการคอร์รัปชัน ก็จะกำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่ดำรงตำแหน่งเหล่านั้นยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มี 2 ลักษณะ คือ

2.1 ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดเพิ่มเติมจากมาตรา 39¹⁶³ ได้แก่ ปลัดกระทรวงกลาโหม ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการและกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย ประธานรองประธานกรรมการและกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ เลขธิการสภาผู้แทนราษฎร และเลขธิการวุฒิสภา¹⁶⁴ โดยผู้ดำรงตำแหน่งเหล่านี้ จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 39 ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.

2.2 ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด นอกจากตำแหน่งที่ระบุไว้ในมาตรา 39 และ มาตรา 40 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าว จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามหลักเกณฑ์ วิธีการและระยะเวลาที่

คณะกรรมการ ป.ป.ช.¹⁶⁵ กำหนด ซึ่งหลักเกณฑ์และวิธีการนั้นต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งอาจจะแตกต่างหรือเหมือนกับการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ไม่เคยใช้อำนาจในมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่กำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินเลย

(2) กระบวนการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

1) ลักษณะทรัพย์สินและหนี้สินที่จะต้องยื่น

ต้องเป็นทรัพย์สินที่มีอยู่จริงในวันที่ยื่น ไม่ว่าทรัพย์สินหรือหนี้สินนั้นจะอยู่ต่างประเทศหรืออยู่ในความครอบครองของผู้ยื่น หรือคู่สมรส หรือบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือไม่ก็ตาม¹⁶⁶

¹⁶³ มาตรา 40, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 60.

¹⁶⁴ ประกาศคณะกรรมการ ป.ป.ช. เรื่อง กำหนดตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งจะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน, เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2542

¹⁶⁵ มาตรา 42 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁶⁶ มาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

2) เอกสารหลักฐานที่จะต้องยื่นพร้อมบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.

1. สำเนาเอกสารที่พิสูจน์ความมีอยู่จริงของทรัพย์สินและหนี้สิน
2. สำเนาแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในรอบปีที่ผ่านมา
3. เอกสารประกอบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน
4. ผู้ยื่นจะต้องลงลายมือชื่อในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและในสำเนาหลักฐานที่ยื่นทุกหน้า¹⁶⁷

3) ระยะเวลาที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

เจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอยู่ด้วยกันสองประเภทดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กฎหมายกำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินพร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ เช่นกัน การยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลทั้งสองกลุ่มมีช่วงระยะเวลาการยื่นที่ไม่เหมือนกัน ต่อไปนี้

1. กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ กฎหมายกำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินรวม 4 ระยะเวลา ดังนี้

- 1.1 กรณีเข้ารับตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันเข้ารับตำแหน่ง
- 1.2 กรณีพ้นจากตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันพ้นจากตำแหน่ง
- 1.3 กรณีผู้ดำรงตำแหน่งตาย
 - 1.3.1 ตายระหว่างดำรงตำแหน่ง ต้องยื่นบัญชีภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ผู้ดำรงตำแหน่งตาย
 - 1.3.2 ตายก่อนยื่นบัญชี ภายหลังพ้นจากการดำรงตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 90 วันนับแต่วันที่ผู้ดำรงตำแหน่งตาย
- 1.4 ยื่นบัญชีภายใน 30 วัน นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งมาแล้วครบ 1 ปี

¹⁶⁷ มาตรา 33 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

2. กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39¹⁶⁸ มาตรา 40¹⁶⁹ พร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ กฎหมายกำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ดังนี้

2.1 กรณีเข้ารับตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันเข้ารับตำแหน่ง

2.2 กรณีทุก 3 ปี ที่อยู่ในตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ดำรงตำแหน่งครบ 3 ปี

2.3 กรณีพ้นจากการดำรงตำแหน่ง

2.3.1 สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งที่ระบุในมาตรา 39 (2) (3) (5) (6) (7) (8) และ (10) ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งมาแล้วครบ 1 ปี

2.3.2 สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งที่ระบุในมาตรา 39 (1) (4) (9) (11) (12) (13) (14) และ (15) ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่วันที่พ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2.4 กรณีผู้ดำรงตำแหน่งตาย

2.4.1 ตายระหว่างดำรงตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ผู้ดำรงตำแหน่งตาย

2.4.2 ตายก่อนยื่นบัญชีหลังพ้นจากการดำรงตำแหน่ง ต้องยื่นภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ผู้ดำรงตำแหน่งตาย

3. กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 42 พร้อมคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังนี้

3.1 ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ต่างกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในมาตรา 39 และมาตรา 40 ซึ่งบุคคลสองกลุ่มนั้นถูกกฎหมายบังคับระยะเวลาการยื่นบัญชีไว้ชัดเจนในมาตรา 33 และมาตรา 39

3.2 ต้องยื่นภายใน 30 วัน นับแต่ดำรงตำแหน่งครบทุก 5 ปี เฉพาะรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่เปลี่ยนแปลงไปจากที่ยื่นไว้เดิม

¹⁶⁸ มาตรา 39, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 57.

¹⁶⁹ มาตรา 40, อ้างแล้ว, ในเชิงอรรถที่ 60.

(3) ข้อกล่าวหากระทำความผิดเกี่ยวกับการตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

ข้อกล่าวหาที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้มีหน้าที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พ้นจากการดำรงตำแหน่ง และห้ามดำรงตำแหน่งเป็นเวลา 5 ปี ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มี 3 ข้อกล่าวหา คือ

- 1) จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด
- 2) จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ
- 3) จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยการปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ

(4) กระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง

การตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กฎหมายกำหนดให้ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ถือเป็นงานที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ช. และคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องปฏิบัติตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารตามที่ยื่นบัญชีนำมายื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อทำการตรวจสอบว่าทรัพย์สินที่ระบุในบัญชีกับความมีอยู่จริงของทรัพย์สินและหนี้สินเป็นจริงตามที่แสดงหรือไม่ ในทางปฏิบัติ ถ้ามีการตรวจพบว่า มีข้อผิดพลาดในการยื่นบัญชีทรัพย์สินหรือหนี้สินเพียงเล็กน้อย ซึ่งไม่ใช่เกิดจากความจงใจที่จะไม่ยื่นบัญชี หรือปกปิด หรือยื่นอันเป็นเท็จ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีหนังสือแจ้งให้ผู้ยื่นทำการแก้ไขให้ถูกต้อง เช่น ไม่ได้แจ้งบัญชีเงินฝาก ซึ่งมีเงินอยู่ในบัญชีเพียง 50 บาท เป็นต้น แต่ถ้าเป็นเรื่องที่มีการกล่าวหา หรือกรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตรวจสอบพบว่า การแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินนั้นเกิดจากความจงใจที่จะไม่ยื่น หรือยื่นอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ กรณีเช่นนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะดำเนินกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งเก้าคน ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงเอง หรือจะตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนทำการแทนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ได้ และกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงก็เป็นไปตามที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.5.1 เรื่องหลักทั่วไปของกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริง เช่น กระบวนการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวน องค์คณะของอนุกรรมการไต่สวน องค์ประชุมคณะอนุกรรมการไต่สวน แจ้งคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการไต่สวนให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ การคัดค้าน

คณะกรรมการไต่สวน การแจ้งข้อกล่าวหา กระบวนการแก้ข้อกล่าวหา การทำสำนวนการไต่สวน กระบวนการพิจารณาและลงมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นต้น

(5) ผลของการกระทำความผิดเกี่ยวกับการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

องค์กรที่มีอำนาจตรวจสอบและวินิจฉัย ว่าการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 เป็นการกระทำความผิดฐานจงใจไม่ยื่นบัญชี หรือยื่นบัญชีอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงควรแจ้งให้ทราบหรือไม่ ได้แก่

1) คณะกรรมการ ป.ป.ช.

ถือเป็นองค์กรเบื้องต้นในการตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ที่ต้องยื่นบัญชีดังกล่าว ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ทำการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้ว มีมติว่ามีมูลความผิดเกี่ยวกับการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินย่อมมีผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนี้

1. ถ้าผู้ถูกกล่าวหา เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด

2. ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 จะมีผลดังนี้¹⁷⁰

2.1 พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ครบกำหนดยื่นบัญชี

2.2 พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ตรวจพบว่าจงใจไม่ยื่นบัญชี หรือยื่นบัญชีอันเป็นเท็จ หรือจงใจยื่นปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ

2.3 ห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งในราชการเป็นเวลา 5 ปี นับจากวันที่พ้นจากตำแหน่ง

2) ศาลรัฐธรรมนูญ

เป็นการวินิจฉัยชี้ขาด กรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้น ถ้าศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า การกระทำของผู้ถูกกล่าวหาไม่มีมูลความผิด คำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นอันตกไป ไม่ทำให้กระบวนสิทธิของผู้นำตำแหน่งทางการเมืองแต่อย่างใด แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญชี้ขาดว่า คดีมีมูลความผิดตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. วินิจฉัย ผู้ดำรง

¹⁷⁰ มาตรา 41 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

ตำแหน่งทางการเมืองได้รับผลเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 เช่นกัน คือ พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ครบกำหนดยื่นบัญชี หรือนับแต่วันที่ตรวจพบการยื่นบัญชีอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ และห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นตำแหน่ง

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับความแตกต่างของการวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าคดีมีมูล ระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 ดังนี้

ขั้นตอนในการดำเนินคดีระหว่างผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ระบุไว้ในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำความผิดตามข้อกล่าวหาที่บัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 34 ในขณะนั้นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้นั้นยังมีอำนาจปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำพิพากษา คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด ถ้าศาลรัฐธรรมนูญเห็นด้วยกับมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ผู้ถูกกล่าวหาที่พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ครบกำหนดต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือนับแต่วันที่ตรวจพบว่า ยื่นบัญชีอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใดๆ เป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ข้อกล่าวหานั้นก็อันตกไป ไม่มีผลกระทบต่อสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ระบุในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่ากระทำความผิดตามบทบัญญัติในมาตรา 34 แล้วเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นพ้นจากการดำรงตำแหน่งโดยอัตโนมัติ นับตั้งแต่วันที่ครบกำหนดให้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามมาตรา 41 และต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งใดในการรับราชการเป็นเวลา 5 ปี โดยถือว่ามติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ถือเป็นที่สุด ไม่ต้องส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญชี้ขาด เหมือนกับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

3.5.5.2 การตรวจสอบการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

เป็นการตรวจสอบจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ถูกกฎหมายกำหนดให้มีหน้าที่ที่จะต้องยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งใน

มาตรา 39 เช่น ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานสภาผู้แทนราษฎร อัยการสูงสุด ฯลฯ และตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดให้ยื่นบัญชีตามมาตรา 40 เช่น ปลัดกระทรวงกลาโหม เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เลขาธิการวุฒิสภา ฯลฯ เป็นต้น และตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐตามมาตรา 42 ซึ่งในขณะนี้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังไม่ได้กำหนดว่าตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐตำแหน่งใดบ้างที่จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน อีกทั้งหลักเกณฑ์ วิธีการและระยะเวลาในการยื่นก็ยังไม่ได้กำหนดเช่นกัน การตรวจสอบการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ จึงเป็นการตรวจสอบจากบัญชีที่ยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังบทบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 4 วรรคสอง บัญญัติว่า “ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ” หมายความว่า การที่ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่ง มีการเปลี่ยนแปลงไปจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่ง ในลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติหรือหนี้สินลดลงผิดปกติ และวรรคสาม บัญญัติว่า “ร่ำรวยผิดปกติ” หมายความว่า การมีทรัพย์สินมากผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ หรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควร สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่

การตรวจสอบการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติเป็นการตรวจสอบที่มุ่งเน้นไปที่จำนวนทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้นผิดปกติและหนี้สินลดลงผิดปกติต่างกับการตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามที่กล่าวไว้ในข้อ 3.5.5.1 ซึ่งเน้นที่วิธีการว่ามีการยื่นหรือไม่ยื่นหรือยื่นเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงที่ควรแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ

ฉะนั้น องค์ประกอบในการตรวจสอบการมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ จึงมีองค์ประกอบเดียวกับการตรวจสอบการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน เช่น บุคคลที่มีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งในมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 42 หรือกระบวนกรยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ได้แก่ ลักษณะทรัพย์สินและหนี้สินที่จะต้องยื่น เอกสารหลักฐานที่จะยื่นพร้อมบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและระยะเวลาในการยื่นบัญชีทรัพย์สิน รวมทั้งกระบวนกรไต่สวนข้อเท็จจริง ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกับการตรวจสอบการยื่นบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินในหัวข้อ 3.5.5.1 จะแตกต่างกันที่ผลอันเกิดจากการวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. กล่าวคือ ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะส่งเอกสารพร้อมรายงานการตรวจสอบไปยังอัยการสูงสุดเพื่อ

ฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้น ผิดปกติ ตกเป็นของแผ่นดิน¹⁷¹ แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ อัยการสูงสุดจะนำคดีฟ้องต่อ ศาลยุติธรรมที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินที่รั่วไหลผิดปกติตกเป็น ของแผ่นดิน ตามมาตรา 80 (2) (3) หรือ (4) แล้วแต่กรณี แต่ถ้าเป็นเรื่องการตรวจสอบการยื่นบัญชี แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจง ใจไม่ยื่นบัญชีหรือยื่นบัญชีอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงที่ควรแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด ถ้าศาล รัฐธรรมนูญไม่เห็นด้วยกับมติชี้มูลความผิดของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ ไม่เกิดความเสียหายทางสิทธิในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่อย่างใด เว้นแต่ศาลรัฐธรรมนูญจะ เห็นด้วยกับมติชี้มูลความผิดของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงจะทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ้น จากตำแหน่งทางการเมืองและห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นจาก ตำแหน่ง¹⁷² แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดในเรื่องเดียวกันกับผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิด ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ จงใจไม่ยื่นบัญชี หรือยื่นบัญชีอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงควรแจ้งให้ทราบต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เจ้าหน้าที่ ของรัฐผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งทันที นับแต่วันที่ครบกำหนดให้ยื่นบัญชีหรือวันที่ตรวจพบการกระทำ ดังกล่าว และห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง¹⁷³

¹⁷¹ มาตรา 33 วรรคสอง แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁷² มาตรา 34 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

¹⁷³ มาตรา 41 แห่ง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542

3.6 เงินค่าตอบแทนพิเศษของข้าราชการสำนักงาน ป.ป.ช.

คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้กำหนดเงินค่าตอบแทนพิเศษสำหรับข้าราชการสำนักงาน ป.ป.ช. ดังต่อไปนี้¹⁷⁴

ข้าราชการระดับ	1	เงินค่าตอบแทนพิเศษต่อเดือน	1,000	บาท
--- "-----	2	-----"-----	2,000	"
--- "-----	3	-----"-----	3,000	"
--- "-----	4	-----"-----	4,000	"
--- "-----	5	-----"-----	5,000	"
--- "-----	6	-----"-----	6,000	"
--- "-----	7	-----"-----	7,000	"
--- "-----	8	-----"-----	8,000	"
--- "-----	9	-----"-----	9,000	"
--- "-----	10	ขึ้น ไป -----"-----	10,000	"

ยกเว้นตำแหน่ง เลขานุการคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่มีบัญชีอัตราเงินตอบแทนพิเศษต่างหากจากบัญชีเงินค่าตอบแทนของข้าราชการสำนักงาน ป.ป.ช.

¹⁷⁴ ราชกิจจานุเบกษา, ระเบียนคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยเงินค่าตอบแทนพิเศษของข้าราชการสำนักงาน ป.ป.ช. พ.ศ.2543, (เล่ม 117 ตอนที่ 63 ก.: 30 มิถุนายน 2543) น.16.